

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет суспільних наук і міжнародних відносин**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНИХ НАУК

**Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
17 грудня 2011 р.**

ЧАСТИНА II

**Дніпропетровськ
2011**

УДК 323.2(477)
ББК 66:2(Укр),13
А 43

Рецензенти:

д-р політ. наук, проф. Шепелев М.А.
д-р філос. наук, проф. Шевцов С.В.

*Друкується за рішенням Вченої ради
факультету суспільних наук і міжнародних відносин
Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара
(Протокол № 4 від 15 грудня 2011 р.)*

Редакційна колегія:

д-р філос. наук, проф. Токовенко О.С. (науковий редактор), член-кор.
Національної АПН України, д-р філос. наук, проф. Гнатенко П.І., д-р
істор. наук, проф. Гордіяненко В.Г., д-р політ. наук, доц. Тупиця О.Л.,
д-р філос. наук, проф. Осетрова О.О., к. політ. наук, доц. Пашенко В.І.
(відповідальний секретар).

А43 Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук: Матеріали
Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпропетровськ, 17 грудня
2011 р.): у 2-х частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2011. – ч. 2. – 156 с.

ISBN 978-966-8676-63-5

У збірнику подано матеріали Всеукраїнської наукової конференції
«Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук», яка відбулася 17
грудня 2011 р. у Дніпропетровському національному університеті імені
Олеся Гончара. Коло обговорених проблем: історія та сучасний етап
розвитку філософії, краєзнавчі дослідження, проблеми та перспективи
історичної науки, досягнення вітчизняної соціології, теоретичні засади
та практичні дослідження культурології.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, а також
аспірантів і студентів гуманітарних факультетів.

ISBN 978-966-8676-63-5

© Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара, 2011

Бібліографічні посилання:

1. В.Тарасюк. Педагогічна проблематика в журналістиці Августина Волошина в контексті національного відродження. http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/PART-5_8.htm
2. Басараб М.М. Августин Волошин – визначний педагог початку XX століття / М.М.Басараб // Освіта Закарпаття. – Ужгород, 2009. – С. 72-74., с.73.
3. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX-XX ст.) / Під ред. Ю. О. Піпаш. – К.: Видавництво «Закарпаття», 1992. -290 с.
4. Волошин А.І. О соціальному вихованню. – Ужгород: «Уніо», 1924. – 53 с.

Літовка О.П.

*Аспірантка кафедри педагогіки Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Вплив професійної позиції педагога на соціальну взаємодію вчителя і учнів у навчально-виховному процесі

Постановка проблеми. Сучасному суспільству необхідний педагог, який здатний добре орієнтуватися у великій кількості новітніх технологій, виробляти власну стратегію професійної діяльності, бути готовим до прийняття відповідальності за свої рішення, вміти відстоювати власну думку, тобто мати сформовану професійно – педагогічну позицію, яка забезпечить успішну соціальну взаємодію вчителя і учнів у навчально – виховному процесі [1, с.66].

Аналіз актуальних досліджень. У дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців вивчаються окремі аспекти професійної позиції, яку розглядають як інтегральну характеристику особистості (К. Альбуханова-Славська, Л. Анциферова, О. Асмолов, Б. Братусь та інші), як спосіб реалізації базових цінностей особистості у її взаємостосунках із іншими людьми (Є. Ісаєв, В. Слободчиков, А. Григор'єва та інші), як центральний компонент освіченості особистості (О. Коршунов, О. Лебедев, В. Монтатов та інші), як джерело активності особистості вчителя (І. Ісаєв, О. Міщенко, В. Сластьонін, Є. Шиянов та інші), як результат взаємопроникнень соціальних, професійних та індивідуальних типових рис особистості (О. Газман, А. Петровський та інші), як систему ставлень до професії (М. Боритко, С. Вершловський, та інші).

Водночас проблема впливу професійної позиції педагога на соціальну взаємодію вчителя і учнів у навчально – виховному процесі не віднайшла спеціального вивчення у сучасних дослідженнях, що підкреслює актуальність досліджуваної проблеми.

Метою статті є вивчення та узагальнення наукових підходів до визначення сутності понять: «позиція», «професійна позиція педагога» та розкриття головних положень щодо удосконалення соціальних відносин у системі «вчитель – учень» у навчально – виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. Термін «позиція» науковці почали використовувати порівняно нещодавно. Цьому сприяли праці Б. Ананьєва, Л. Божович, В. Мясіщева, С. Рубінштейна та ін. Ввів цей термін у науковий обіг австрійський лікар, психолог, родоначальник індивідуальної психології А. Адлер. Термінологічні словники найчастіше відтворюють трактування позиції, вміщене у словнику під загальною редакцією А. Петровського і М. Ярошевського: «Позиція (від лат. positio) – стійка система ставлень людини до певних сторін дійсності, що виявляється у відповідній поведінці та вчинках [2, с.279]. Багато дослідників аналізують поняття «позиція» на основі теорії відносин В. Мясіщева і визначають його через сукупність відносин особистості (К. Абульханова – Славська, Г. Андреева, Л. Божович та ін.). Л. Божович було встановлено, що позиції можуть

бути різними щодо різних ситуацій і об'єктів, проте вони мають спільне – спрямованість особистості [3, с.95].

Узагальнюючи наукові підходи до цієї дефініції, можна стверджувати, що формулювання поняття «позиція» містить неодмінно три характеристики: місце (у різних просторах); ставлення (до кого – небудь, до чого – небудь); дія, поведінка, зумовлена цим ставленням.

Поняття «професійна позиція педагога», або «професійно – педагогічна позиція» у науковій літературі зустрічається досить часто. В активний науковий обіг ця дефініція увійшла порівняно нещодавно завдяки роботам Б. Ананьєва, В. Мясіщева, С. Рубінштейна і ін. Досліджуваної проблеми торкалися у своїх роботах Н. Анікеєва, І. Бех, І. Колеснікова, Л. Кондрашова, А. Маркова, І. Якиманська і ін. Існує ряд підходів до трактування терміну «професійна позиція педагога».

Відповідно до підходу А. Маркової, поняття «професійно – педагогічна позиція» позначає стійкі системи ставлень учителя до учнів, до себе, до колег, визначає його поведінку, стиль життя і діяльності [4, с.87]. В. Сластьонін вважає, що позиція педагога визначається, з одного боку, тими вимогами, очікуваннями та можливостями, які пред'являє й надає йому суспільство, з іншого боку, діють внутрішні, особистісні джерела активності – переживання, мотиви й цілі педагога, його ціннісні орієнтації, світогляд, ідеали [5, с.159]. В свою чергу В. Слободчиков зазначає, що унікальність педагогічної позиції, специфіка педагогічної праці взагалі й освіти в цілому визначається «різницею вікових потенціалів» у структурі дитячої – дорослої спільності; саме зустріч дорослого з будь – яким іншим поколінням уперше породжує педагогічну, тобто особистісно і професійно визначену позицію. При цьому дослідник підкреслює, що педагог у своїй дійсно педагогічній позиції ніде й ніколи не зустрічається з дитиною як з «об'єктом» (якщо він дійсно педагог, а не працівник з «людським матеріалом»); в особистісній позиції він завжди зустрічається з іншою людиною, у професійній – з умовами її становлення і розвитку [6, с.36]. Та все ж проблеми багатьох учителів в аспекті становлення власної професійної позиції пов'язані з тим, що, зайшовши до класу, вони бачать перед собою не особистість, що формується, а лише учня, котрий не вивчив урок, не слухає, заважає працювати. Діти у цьому сенсі виступають як носії знань, вмінь, навичок, але не як маленькі громадяни зі своїми інтересами, бажаннями, здібностями.

Сьогодення потребує нових підходів до статусу проведення уроку, до організації навчально-виховної роботи. Багато дослідників вважають, що шлях до вирішення проблеми слід шукати у зміні характеру стосунків вчителя та учнів на уроці: педагогічний процес повинен стати привабливою силою для дитини (Ш. Амонашвілі); процесом постійного оновлення та збагачення – і тих, хто виховується, і тих хто виховує (В. Сухомлинський); цілеспрямованою взаємодією вчителя і учнів, що передбачає формування творчої особистості з активною громадянською позицією (Л. Кондрашова). Загальним для всіх наведених тверджень є спроба авторів звернути увагу на зміну стосунків у системі «вчитель-учень», перенести акценти з активності позиції вчителя на активність учня.

Ми вважаємо, що активна професійна позиція – це складне особистісне утворення, яке характеризується позитивним ставленням до власної професійної діяльності, установкою та готовністю до творчої педагогічної праці, стійким способом поведінки, що базується на педагогічному такті, почутті професійного обов'язку та відповідальності, педагогічній взаємодії, стилі гуманного ставлення до учнів, потребі у самовдосконаленні.

Інколи у шоденній праці позиція вчителя насичена догматизмом і формалізмом, на уроці часто переважає монолог учителя. У діях педагогів домінує трафарет: активні дії належать вчителю, а учням – виконавські. У ситуації, коли вчитель диктує, а учень виконує, неможливо забезпечити позитивний психологічний клімат навчально – виховного процесу, нормальне самовідчуття кожного учня.

Як показало наше дослідження, моральна атмосфера навчально – виховного процесу залежить від характеру педагогічного впливу та відповідної реакції учня на цей вплив. Педагогічний вплив як важливий показник позиції вчителя на уроці, за нашими спостереженнями, викликає позитивну відповідну реакцію учня при виконанні таких умов: новизни інформації; урахуванні індивідуальних особливостей особистості; різноманітності форм педагогічного впливу. Важливе значення має стиль діяльності вчителя, як стійка система його дій у педагогічному процесі, підхід до вирішення професійних завдань. Стиль виступає показником цілісної активності вчителя і учнів. Моральний клімат педагогічного процесу значною мірою визначається справедливими вимогами вчителя до кожного учня.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, усе викладене вище дає змогу говорити про те, що педагогічна позиція забезпечить якісно новий психологічний клімат навчально – виховного процесу, якщо: перебувати стосунки в системі «вчитель – учень» на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості та співпраці; надати навчальній інформації не тільки суспільнозначущий, а й особистіснозначущий характер; в основу спільної роботи вчителя та учнів покласти ті методи, які забезпечили б переміщення центра активності з учителя на учня.

Перспективами подальшої роботи є вивчення і узагальнення наукового досвіду з формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Бібліографічні посилання:

1. Конеева Е.В. Педагогические позиции в физическом воспитании дошкольников / Е.В. Конеева, В.Г. Хромин / Учебно- методическое пособие. – Калининград: Калинингр. ун-т., 1999. – 144 с.
2. Психология : словарь / [под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
3. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Л.И. Божович. – М.: МОДЕК, 1995. – 352 с.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: Академия, 1996. – 278 с.
5. Сластенин В.А. Инновационная деятельность / В.А. Сластенин, Л.С. Подымова. – М., 1997. – 274 с.
6. Слободчиков В.И. Психологические условия введения студентов в профессию педагога / В.И. Слободчиков, Н.А. Исаева // Вопросы психологии. – 1996. – № 4. – 72 с.

Степурко Т.Г.

Школа охорони здоров'я, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Неформальні платежі за медичну допомогу в країнах Центральної та Східної Європи

Неофіційні платежі пацієнтів привертають увагу дослідників декілька останніх десятиліть, адже наразі питання рівного доступу до медичної допомоги актуалізувалося. Незважаючи на те, що явище неформальної оплати за медичну допомогу пацієнтом чи його близькими існує більше 40 років (перші згадки в літературі з'являються з середини 1970-х років), єдиного загальноприйнятого визначення згаданого терміну в літературі не існує. Основною причиною відсутності такого визначення є нестабільність систем через тривалий процес трансформації в перехідний час і через зміни, які відбуваються в системах охорони здоров'я в різних країнах. Тим не менше, визначення Л'юїс [1] враховує згадану специфіку, визначаючи неофіційну оплату як *платежі індивідуальним провайдерам чи інституціоналізованим, в натуральному вигляді чи грошима, які сплачені поза межами офіційних каналів оплати [...] Це також включає в себе оплату «конвертом» лікарю та «внески» закладом, так само як і вартість медичного приладдя чи медикаментів, сплачену*

пацієнтом, що, тим не менше, мало бути включеною до оплаченого державою пакету медичного допомоги. На додаток, варто підкреслити, що неофіційні платежі можуть бути сплачені як за бажанням пацієнта, так і на вимогу (в тому числі натяк) медичного персоналу. Ці два типи оплати є ключовими в розумінні природи неофіційних платежів.

Вважається, що неформальні платежі пацієнтів є одним з явищ, успадкованих від комуністичного періоду країнами перехідної економіки [2]. Тим не менш, неофіційні платежі за медичні послуги представлено й в інших країнах, які не входили до комуністичного табору (наприклад, Уганда, Перу, Туреччина та Греція) і які не є країнами з перехідною економікою. Деякі види неофіційної оплати за медичні послуги (хоча і не отримали широкого розповсюдження) присутні і в деяких інших європейських країнах з високим доходом, наприклад в Італії та Австрії [3].

Безумовно, наявність неформальних платежів пацієнтів є важливим елементом багатьох систем охорони здоров'я в усьому світі [4]. Емпіричні дослідження неформальних платежів пацієнтів важливі, оскільки вони можуть надати дані про розповсюдження й масштаби цього явища. Такі дані мають слугувати, в першу чергу, для кращого розуміння явища, а отже, для пошуку відповідних рішень і для вдосконалення політики системи охорони здоров'я [5]. Це особливо актуально для країн, де неформальні платежі пацієнтів (при досить толерантному ставленні уряду до них) заповнюють прогалини у фінансуванні системи охорони здоров'я [1, 6]. Отже, метою даної статті є порівняння досвіду неофіційної оплати за медичну допомогу та сприйняття громадськістю цього явища в шести країнах Центральної та Східної Європи: Болгарія, Угорщина, Литва, Польща, Румунія та Україна.

Дані про досвід та ставлення до неофіційних платежів пацієнтів були зібрані в 2010 році під час національних репрезентативних досліджень. Ідентичні стандартизовані анкети були застосовані в межах особистого інтерв'ю. В кожній з шести країн було проведено не менше 1000 ефективних інтерв'ю. Респонденти, старші 18-ти років, дали відповідь не лише на питання про неформальну оплату, але й на питання про споживання медичної допомоги протягом останнього року, про готовність сплачувати. Соціально-демографічні характеристики також були включені до анкети.

Результати доводять, що більшість респондентів в кожній країні висловлює негативне ставлення як до неофіційної сплати готівкою (71,6%), так і до дарування подарунків в немонетарній формі (51,2%). Тим не менше, подарунки лікарям сприймаються респондентами менш негативно, аніж грошова сплата. В Таблиці 1 представлено описову статистику щодо ставлення і досвіду респондентів неформальної оплати за медичну допомогу. З-поміж інших країн виділяється Угорщина, де сумарний відсоток байдужого та позитивного ставлення (51,9% та 68% до оплати грошима та подарунками відповідно) є найвищим серед країн. Частково таке ставлення може бути пояснено незначною часткою платежів, зроблених на вимогу лікаря чи іншого персоналу медичного закладу (6,6%). Практика сплати на вимогу лікаря, що є найяскравішим проявом проблематичності етичного компоненту в стосунках лікар-пацієнт та можливим доказом хронічного браку ресурсів в системі, найбільш поширена в Румунії та Україні (21,3% та 30% відповідно). На додачу, громадяни цих країн, на відміну від інших, стверджують й про неготовність відповісти відмовою на таку вимогу (34,6% й 41,1%). Згадані результати спостерігаються на фоні широкого розповсюдження «хабарів та подяк» в Україні та Румунії (41% та 34,5%). В декілька разів нижчий відсоток поширеності неофіційної оплати спостерігається в Болгарії та Польщі (12,2% та 8,4%) відповідно.

Шукаючи відповідь на питання про причини такої відмінності в досвіді сплати пацієнтами неофіційно, варто взяти до уваги здобутки в соціально-політичній сфері (антикорупційні міжсекторальні стратегії), в успішних стратегіях реформування системи охорони здоров'я (впровадження офіційних платежів пацієнтів в Болгарії чи провал такої